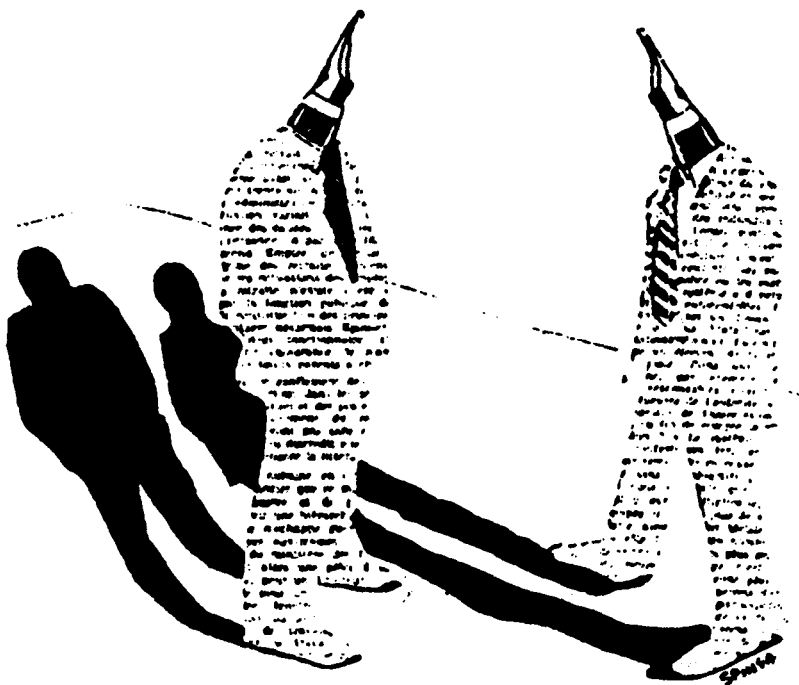

λόγος – αντίλογος – διάλογος

Ο Ανδρέας Παπανδρέου, το ΠΑΣΟΚ και τα αίτια της πολιτικής κρίσης στην Ελλάδα

*Για να κρίνεις πρόσωπα και έργα δεν χρειάζεται
μονάχα μυαλό παρά και χαρακτήρας.*

Αλέξανδρος Δελμούζος

Η αναζήτηση των αιτίων της κρίσης

Είναι σχετικά εύκολο να κάνεις κανείς διαπιστώσεις για μια κατάσταση, πιο δύσκολο ασφαλώς να καταγράψει τα συμπτώματα, αλλά πολύ δύσκολο να ερευνήσει και να αποκαλύψει τα αίτια αυτών των

συμπτωμάτων. Είναι σαν να ξεριζώνει ένα φαινομενικά υγιές δέντρο που στην ουσία έχει σαπίσει. Διαδικασία επώδυνη, αλλά και αναγκαία.

Οι περισσότεροι αναλυτές ως τώρα έχουν ασχοληθεί, κατά την

άποψη μου, με τις διαπιστώσεις και τα συμπτώματα.

Το φαινόμενο λοιπόν ΠΑΣΟΚ δεν μπορεί κανείς να το δει μεμονωμένα. Ασφαλώς υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές με την παρουσία και δράση των άλλων σοσιαλιστικών ή σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων στην Ευρώπη.

Όμως το στοιχείο που έντονα διαφοροποιεί το ΠΑΣΟΚ από τα συγγενή του κόμματα, είναι ο υποκειμενικός παράγοντας που παίζει πάντοτε καθοριστικό ρόλο. Και αυτός ο υποκειμενικός παράγοντας δεν είναι άλλος από τον άνθρωπο. Ένας μεγάλος Έλληνας παιδαγωγός είπε κάποτε: «Για να κρίνεις πρόσωπα και έργα δεν χρειάζεται μονάχα μυαλό παρά και χαρακτήρας». Αυτό σημαίνει δύο τινά: Πρώτον ότι ένα άτομο που δεν έχει χαρακτήρα αποκτά στρεβλή γνώση και δεύτερο μπορεί να χρησιμοποιήσει τη γνώση του όχι για την αποκάλυψη της αλήθειας, αλλά για τη συσκοτίσή της ή τη χρησιμοποίησή της για αλλότριους προς την αλήθεια σκοπούς.

Από τον εμφύλιο έως τη μεταπολίτευση

Ο εμφύλιος, του οποίου τις συνέπειες διώνουμε ακόμη, διαίρεσε ως γνωστόν την ελληνική κοινωνία σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα: την «δεξιά» και την «αριστερά». Η πρώτη στα πλαίσια του ψυχρού πολέμου και με την στήριξη των συμμάχων, ιδίως

των Αμερικανών, έγινε ο απόλυτος νομέας της εξουσίας με όλα τα αγαθά και προνόμια του κομματικού κράτους, του λεγόμενου κράτους της δεξιάς, του οποίου την κατασταλτική πολιτική εβίωσε κατά τρόπο τραγικό ιδίως η αριστερά. Από την άλλη μεριά η μεγάλη προοδευτική, δημοκρατική και αριστερή πλειοψηφία του ελληνικού λαού ζούσε στο περιθώριο, κατατρεγμένη και αδικημένη. Βέβαια αυτό το χάσμα άρχισε να αμβλύνεται περιορίζοντας τις συνέπειες του εμφυλίου.

Η αριστερά, γενικά σε όλη την μετεμφυλιακή περίοδο διατήρησε τις αξίες και τα οράματα του προοδευτικού χώρου, χάρις στους αγώνες της ΕΔΑ και της σοφής και εμπνευσμένης ηγεσίας της, με πρωτεργάτη τον πρόεδρό της Γιάννη Πασαλίδη, μια σπάνια μορφή ανθρώπου, που η συμβολή του ως πολιτικού και οραματιστή του προοδευτικού χώρου δεν έχει ακόμη αποτιμηθεί.

Η ΕΔΑ διατήρησε αλώβητο το πατριωτικό, ηθικό και αγωνιστικό φρόνημα του ελληνικού λαού, παλεύοντας για δημοκρατία, ελευθερία, δικαιοσύνη και ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Στάθηκε δίπλα στο λαό σ' όλους τους αγώνες και η ηγεσία της δεν τον εκμεταλλεύτηκε προς ίδιον όφελος. Η ηγεσία της με πρωτεργάτη τον πρόεδρό της Γιάννη Πασαλίδη αλλά και τους άλλους της προέδρους, που τον διαδέχτηκαν, όπως τον Ηλία Ηλιού και τον Μανώλη Γλέζο, διακρινόταν για το πολιτικό της ήθος, την εντιμότητα, την αγωνιστικότη-

τα και την παραδειγματική της πίστη στον αγώνα για ένα καλύτερο κόσμο. Έτσι, κατάφερε να γαλουχήσει τις νέες γενιές με οράματα, αξίες και ιδανικά, γιατί το πρωταρχικό έργο ενός πολιτικού φορέα είναι παιδευτικό. Δυστυχώς το φορτίο που είχε επωμισθεί ήταν δυσβάσταχτο και οι συνθήκες αντίξοες για να φέρει σε αίσιο πέρας το έργο της.

Την ηγεσία του δημοκρατικού χώρου ανέλαβε μετά από πολλές παλινδρομήσεις η Ένωση Κέντρου με αρχηγό τον Γεώργιο Παπανδρέου. Ασφαλώς η Ένωση Κέντρου δεν είχε τα χαρίσματα της ΕΔΑ, γιατί ήταν περισσότερο ένωση προσωπικοτήτων του κεντρώου χώρου, χωρίς εσωτερική συνοχή και δημοκρατικότητα και με πολλές αντιθέσεις και αντιπαλότητες, που οφείλονταν σε προσωπικές φιλοδοξίες και σκοπιμότητες χωρίς να πρωτανεύουν βασικές δημοκρατικές αξίες και αρχές.

Στην ουσία, ήταν μια εύθραυστη συμμαχία παραγόντων που στην περίοδο των κρίσεων του 65-67 έδειξε τον ατελέσφορο χαρακτήρα της. Παρ' όλο το γεγονός ότι κέρδισε τις εκλογές του 63 και 64 δεν κατάφερε να κρατηθεί στην εξουσία. Η δεξιά διατηρούσε τα ερείσματά της στον κρατικό μηχανισμό, το παλάτι και τις ξένες «σύμμαχες» δυνάμεις και κατάφερε να εξοστρακίσει την Ένωση Κέντρου από την κυβέρνηση. Τελικά οι δυνάμεις του παρακράτους έβαλαν δεξιά, κέντρο και αριστερά στο περιθώριο με την δικτατορία.

Για την επικράτηση των συνταγ-

ματαρχών ασφαλώς και το κάθε κόμμα τότε είχε την ευθύνη του, γιατί η φθορά του πολιτικού κόσμου, ήταν οφθαλμοφανής. Για την επτάχρονη δικτατορία δεν ήταν άμοιρα ευθυνών τα πολιτικά κόμματα και η τότε ηγεσία τους. Το κάθε κόμμα είχε το μερίδιο της ευθύνης που του αναλογούσε.

Η περίοδος της μεταπολίτευσης

Η άφιξη του Κωνσταντίνου Καραμανλή μετά την μεταπολίτευση ανακούφισε τον ελληνικό λαό, γιατί δημιουργήθηκαν ελπίδες για ομαλές πλέον εξελίξεις. Το τίμημα ήταν βαρύ για τον Ελληνισμό, λόγω της κατοχής της μισής Κύπρου από τα στρατεύματα του Αττίλα. Η ανασφάλεια όμως άρχισε να υποχωρεί και οι πληγές από την επτάχρονη καταπίεση να επουλώνονται.

Ο δημοκρατικός, προοδευτικός και αριστερός χώρος αναθάρρησε, ιδίως με την έλευση του Ανδρέα Παπανδρέου και την ίδρυση του ΠΑΣΟΚ στις 3 Σεπτέμβρη 1974.

Το λαϊκό κίνημα και οι οργανώσεις του μπήκαν σε δυναμικές διεργασίες και όλα έδειχναν ότι ξεκινούσε μια νέα ελπιδοφόρα πορεία για τον τόπο. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια δημιουργήθηκαν δύο βασικές πολιτικές κατευθύνσεις: Η συντηρητική με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και την παλιά ΕΡΕ από τη μια και ο Ανδρέας Παπανδρέου με το ΠΑΣΟΚ από την άλλη.

Ανάμεσα στις δύο αυτές δυνάμεις συμπίεστηκαν οι δυνάμεις του Κέντρου, τις οποίες απορρόφησε σε σύντομο χρονικό διάστημα το ΠΑΣΟΚ, αλλά και οι δυνάμεις της αριστεράς γενικά που συντάχτηκαν με τον Ανδρέα Παπανδρέου, μιας και ο Ανδρέας Παπανδρέου υιοθέτησε στην πλειοψηφία τους τα συνθήματά και τους στόχους της. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι ο Παπανδρέου και το ΠΑΚ έφεραν το φωτοστέφανο της δυναμικής αντιστασιακής δράσης απέναντι στη δικτατορία, σε αντίθεση με την παραδοσιακή αριστερά. Η παραδοσιακή αριστερά ήταν ενάντια στην ένοπλη δράση κατά των συνταγματαρχών. Το γεγονός αυτό είναι άσχετο με την αποτελεσματικότητα ή μη της αντίστασης και την κρίση του καθενός γι' αυτήν. Το ΠΑΚ ήταν εκείνο που εξέφραζε την ανένδοτη στάση απέναντι στην δικτατορία. Αυτό το εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο ο Ανδρέας Παπανδρέου, επικρίνοντας το ρόλο των άλλων πολιτικών δυνάμεων κατά την διάρκεια της δικτατορίας ως συμβιβαστικό. Ιδιαίτερα κατά την περίοδο του δήθεν εκδημοκρατισμού της χούντας από τον δικτάτορα Παπαδόπουλο, την οποία είδαν σαν κάποια διέξοδο ορισμένες πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα από όλο το φάσμα της πολιτικής.

Από την άλλη μεριά ο Καραμανλής δεν παρουσιάστηκε σαν απλή αλλαγή φρουράς, όπως πολλοί πίστευαν. Έδειξε σύνεση και μετριο-

πάθεια και προσπάθησε να δημιουργήσει συνθήκες ομαλότητας, νομιμοποιώντας μάλιστα και το ΚΚΕ. Επιπλέον, δικαίωσε και το περί δικαιοσύνης αίσθημα του ελληνικού λαού με την καταδίκη των πρωταίων του απριλιανού πραξικοπήματος.

Το παρακράτος άρχισε να υποχωρεί και να χάνει τα ερείσματά του στην κρατική μηχανή. Φυσικά, όλα ελέγχονταν από την συντηρητική παράταξη, της οποίας η θέση στον κρατικό μηχανισμό ήταν καθοριστική. Όλες οι δημοκρατικές, προοδευτικές, ριζοσπαστικές και αριστερές δυνάμεις βρίσκονταν πάλι εκτός της διαχείρισης και της νομής της εξουσίας. Ωστόσο οι συνθήκες είχαν αλλάξει ριζικά. Ο μπαμπούλας του κομμουνιστικού κινδύνου και των άλλων συνθημάτων της δεξιάς δεν μπορούσε να παίξει πια τον προπαγανδιστικό του ρόλο. Ο κόσμος διψούσε για αλλαγή και αυτή την αλλαγή μόνο ο Ανδρέας Παπανδρέου με το ΠΑΣΟΚ μπορούσε στην παρούσα φάση να προσφέρει. Το γιατί δεν είναι καθόλου δύσκολο να απαντηθεί.

Ο πρώτος λόγος είναι ότι ο Ανδρέας Παπανδρέου με το ΠΑΣΟΚ κατάφερε να εκφράσει τους πόθους και τα οράματα όλων των γενεών του προοδευτικού χώρου από την περίοδο του ΕΑΜ και μετέπειτα. Με το σύνθημα: «ΑΛΛΑΓΗ», «Η Ελλάδα στους Έλληνες», «Ο Λαός στην εξουσία», «το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση», και με ουσιαστικό μο-

χλό την πρωτοπόρα και επαναστατική οργανωτική αντίληψη της αυτοοργάνωσης, κατάφερε να συσπειρώσει τον ευρύτατο χώρο από το κέντρο ως την παραδοσιακή αριστερά. Έτσι, δημιούργησε μια πρωτοφανή δυναμική απέναντι στον Καραμανλή και τη δεξιά, εκφράζοντας τις τάξεις των μη προνομιούχων Ελλήνων.

Κατά δεύτερο λόγο, ο Ανδρέας Παπανδρέου γνώριζε πολύ καλά και περισσότερο από κάθε άλλο Έλληνα πολιτικό τα κέντρα αποφάσεων που καθόριζαν αποφασιστικά τις τύχες της χώρας μας στον δυτικό κόσμο και τους συσχετισμούς δυνάμεων στην παγκόσμια πολιτική σκηνή. Η γνώση αυτή, ότι δηλαδή το κέντρο αποφάσεων βρισκόταν στην Ουάσιγκτον, που ήταν καθοριστική για τη χώρα μας και η χαρισματική του ευφυΐα τον ανέδειξαν σε ικανό παίκτη στον τομέα αυτόν. Σε αντίθεση με την αριστερά που μια ζωή προσδοκούσε τη λύση από την συμπαράσταση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και των συμμάχων της, λύση η οποία ήταν αδύνατο να προκύψει, επειδή η Ελλάδα ήταν στην σφαίρα επιρροής των Αμερικανών και της Δύσης γενικότερα.

Κατά τρίτο λόγο η περίοδος εκείνη ήταν ευνοϊκή για τις προοδευτικές μη κομμουνιστικές δυνάμεις, γιατί ήταν προγραμματισμένες σε μια μοντέρνα αμερικανική στρατηγική να ενταχθούν και ενσωματωθούν στο καπιταλιστικό σύστημα κι έτσι να ελεγχθούν. Παράλληλα έπρεπε να πε-

ριθωριοποιηθούν οι ριζοσπαστικές δυνάμεις και τα παραδοσιακά κομμουνιστικά κόμματα.

Σ' αυτή τη συγκυρία η λύση Παπανδρέου ήταν ευνοϊκή για τα σχέδια των Αμερικανών. Ο Παπανδρέου ως άριστος γνώστης της αμερικανικής πολιτικής «έπαιξε» στο πεδίο αυτό και κέρδισε. Μπορούσε βέβαια και να χάσει, αν δεν είχε την γνώση, την ικανότητα και την ευστροφία, αλλά και ορισμένα άλλα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά που έχουν σχέση με τον χαρακτήρα, τις φιλοδοξίες και την ιδιοσυγκρασία του. Η ψυχολογία, την οποία περιφρόνησε η αριστερά, παίζει καθοριστικό ρόλο στις αποφάσεις των ανθρώπων και φυσικά και των μεγάλων προσωπικοτήτων, που ως υποκείμενα της ιστορίας μπορούν να επηρεάσουν τις εξελίξεις στον κόσμο. Μια τέτοια προσωπικότητα ήταν και ο Ανδρέας Παπανδρέου, ο οποίος μόνο με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή μπορεί να συγκριθεί, τον οποίο άλλωστε εκτιμούσε, σεβόταν και ορισμένες φορές φοβόταν. Όλους τους άλλους πολιτικούς τους έβλεπε συγκαταβατικά ή απ' υψηλού και πολλές φορές τους περιφρονούσε για την ανεπάρκεια και την μικρότητά τους. Ο Ανδρέας Παπανδρέου λοιπόν στο παιχνίδι της εξουσίας είχε, κατά την γνώμη μου, αντιπάλους μόνο τους Αμερικανούς και μ' αυτούς έπαιζε, ωσάν η πολιτική να ήταν σκακίερα.

Για να κατανοήσει κανείς τις πολιτικές εξελίξεις μετά την μεταπολίτευση και να είναι σε θέση να

ερμηνεύσει τα σημερινά φαινόμενα – θετικά ή αρνητικά – είναι απολύτως αναγκαίο να σταθεί αναλυτικά μπροστά στο φαινόμενο Ανδρέας Παπανδρέου. Είναι από τα τραγικά λάθη της μαρξιστικής και λενινιστικής θεωρίας που δεν έδωσε την ανάλογη σημασία ή – το χειρότερο – περιφρόνησε την ψυχολογία του ανθρώπου. Θεωρώ αυτονόητο ότι ένας Σωκράτης, ένας Μέγας Αλέξανδρος, ένας Χριστός, ένας Ναπολέων, ένας Μαρξ, ένας Λένιν, ένας Χίτλερ, ένας Μάο-Τσε-Τουνγκ, κ.ά. καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό τον ρου της ιστορίας. Έτσι και στην μετεμφυλιακή Ελλάδα μικρότερο αλλά αποφασιστικό ρόλο έπαιξαν ένας Πασαλίδης, ένας Καραμανλής και ένας Παπανδρέου. Στο σημείο αυτό θα περιοριστώ στον Ανδρέα Παπανδρέου, όπως εμείς τουλάχιστον τον γνωρίσαμε και τον ερμηνεύσαμε.

Ποιος ήταν ο Ανδρέας Παπανδρέου

Φυσικά μπαίνει το ερώτημα, κατά πόσο είναι κανείς σε θέση και με ποια θεωρητικά εργαλεία μπορεί να εξηγήσει όσο το δυνατό πιο αντικειμενικά την προσωπικότητα ενός μεγάλου άνδρα. Θα το επιχειρήσω – έστω και ατελώς – και θα το αφήσω στην κρίση του αναγνώστη.

Τέσσερα ήταν κατά τη γνώμη μου τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Ανδρέα Παπανδρέου, ενός ανθρώπου, που σφράγισε την πολιτική ζωή της χώρας μας μετά την μεταπολίτευση.

1. Η εξουσιομανία του

Ο Ανδρέας Παπανδρέου θυσίαζε τους πάντες και τα πάντα στον βωμό της εξουσίας. Όποιος ήθελε να καταλάβει και να εξηγήσει την πολιτική του δράση και σε τι αποσκοπούσε, όφειλε να λάβει σοβαρά υπόψη του την παράμετρο αυτή. Αλλιώς τα γεγονότα παρέμεναν ακατανόητα. Αυτό που κυρίως τον ενδιέφερε ήταν να μην του κάνουν κριτική και αμφισβητούν ή θέτουν σε υποτιθέμενο κίνδυνο την εξουσία του, την οποία δεν ήταν διατεθειμένος να μοιραστεί με κανέναν. Στο σημείο αυτό ήταν απόλυτος. Το τραγικό είναι ότι στην πραγματικότητα κανένας δεν αμφισβητούσε την εξουσία του. Άκουγε με υπομονή τους συνομιλητές του, αλλά έκανε πάντοτε, ό,τι εξυπηρετούσε τις επιδιώξεις του. Εκτός του πεδίου της εξουσίας ο φιλελευθερισμός του ήταν σαφής.

Ο υπερτονισμός αυτού του σημείου θέλει να επισημάνει απλώς μια εξουσιομανή πολιτική που ακολούθηθηκε ειδικότερα μάλιστα αν η εξουσιομανία του συνδυαστεί με την ανεξέλεγκτη ερωτική του συμπεριφορά που κορυφώθηκε με την περίπτωση της κ. Δήμητρας Λιάνη.

Υπάρχουν πολλά γεγονότα που συνέβησαν στο παρασκήνιο και δεν είναι ακόμη γνωστά, που είχαν σχέση μ' αυτή του την πλευρά και καθόρισαν πολλές εξελίξεις στο ΠΑΣΟΚ, κυρίως στα πρώτα στάδια της παρουσίας του Κινήματος, που ήταν και κρίσιμα. Όταν το Κίνημα εδραιώ-

θηκε στην εξουσία, τα πράγματα διαφοροποιήθηκαν κατά τι.

2. Η παθολογική φοβία του για τον κίνδυνο της υπονόμησης της εξουσίας του

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο Μητσοτάκης, ικανός και ουσιαστικός αντίπαλος, είχε γίνει από το 1965 ο εφιάλτης του. Σ' αυτήν οφείλεται η φανερή ή κρυφή αντίθεσή του σε κάθε μορφή κριτικής που κατά την άποψή του μπορούσε να θέσει υπό αμφισβήτηση ή κίνδυνο την εξουσία του. Όλα τα άλλα δεν τον ενδιέφεραν. Έτσι εξηγείται γιατί κατέβαζε από το «τρένο», όποιον νόμιζε ότι τον αμφισβητούσε ή τον υπονόμει. Η καχυποψία που τον διακατείχε ήταν ένας πολύ κακός σύμβουλος. Ας αναλογιστούμε ακόμη και την περίπτωση του Γεννηματά, που την γνωρίζουν όλοι και αφορούσε στην δημοτικότητα του τελευταίου.

3. Η διχασμένη σχέση του με το φιλικό του περιβάλλον

Ο Α. Παπανδρέου ήταν άνθρωπος απλός, φιλικός, ευχάριστος και στο γυναικείο φύλο ιδιαίτερα ελκυστικός, αλλά αυτό κρατούσε - ακόμη και στις πιο μακρόχρονες και βαθιές φιλίες του - όσο οι φίλοι του εντός και εκτός εισαγωγικών δεν αμφισβητούσαν ή δεν ασκούσαν κριτική στην εξουσία του ή στις ερωτικές του σχέσεις.

Γνωστά είναι τα παραδείγματα με

τον Γιάννη Αλευρά και άλλους που με όλο το θάρρος της μακρόχρονης φιλίας και συντροφικότητας ασκούσαν κριτική σε ορισμένα θέματα και την άλλη στιγμή απομακρύνονταν από το άμεσο περιβάλλον του. Σε αυτές τις περιπτώσεις ήταν αφάνταστα σκληρός και απόλυτος. Ήδη τους έσβηνε από το χάρτη, κι ας είχαν ορισμένοι θυσιάσει για χάρη του. Η μόνη περίπτωση επανασύνδεσης αφορούσε μόνο εκείνους και εκείνες τις περιπτώσεις που έκρινε ότι η στάση τους και η αντίδρασή τους τελικά δεν αποτελούσε κίνδυνο για την εξουσιολογία και τις προσωπικές του επιθυμίες. Αυτό π. χ. είχε συμβεί με την περίπτωση της Αμαλίας Φλέμινγκ, της Μελίνας Μερκούρη, της Αγγέλας Κοκκόλα και ορισμένων άλλων που διαφώνησαν τότε με τις διαγραφές στελεχών της Δημοκρατικής Άμυνας, όπως του Σάκη Καράγιωργα, του Νίκου Κωνσταντόπουλου και άλλων, αλλά η διαφωνία τους τελικά δεν είχε να κάνει με σοβαρή αμφισβήτηση και κριτική της εξουσίας του και γι' αυτό η επάνοδός τους στο Κίνημα δεν δημιουργούσε πρόβλημα. Εξάλλου η σχέση τους δεν ήταν καθαρά ιδεολογική. Ήταν παπανδρείκοι και το έλεγαν.

Λέγεται, ότι τότε και ο Κ. Σημίτης διαφώνησε, αλλά απ' ό,τι γνωρίζω, έφυγε στη Γερμανία, όπου και παρέμεινε για κάποιο χρονικό διάστημα, μέχρι να καταλαγιάσει η υπόθεση. Δεν φαίνεται πουθενά να πήρε σαφή θέση και μάλιστα γραπτή για τους παλιούς του συντρόφους της

Δημοκρατικής Άμυνας και ιδιαίτερα του Σάκη Καραγιωργα, που αποτελούσε πρότυπο ανθρώπου, δασκάλου και αγωνιστή. Εκτός αυτού ποτέ δεν εξέφραζε φανερά την διαφωνία του και δεχόταν υπομονετικά τον εξευτελισμό από μέρους του Ανδρέα Παπανδρέου, περιμένοντας την κατάλληλη στιγμή, γιατί εκείνο που τον ενδιέφερε ανέκαθεν, ήταν η επιθυμία του να τον διαδεχτεί.

4. Η καταπληκτική του δεινότητα στο λόγο με τον οποίο σαγήνευε τους συνομιλητές ή ακροατές του.

Ο Α. Παπανδρέου είχε την ικανότητα να διατυπώνει τις πιο σύνθετες έννοιες με τον πιο απλό, κατανοητό και γλαφυρό τρόπο και λόγο. Το γεγονός αυτό συν την ευρυμάθειά του τον έκανε ασυναγώνιστο. Ήταν βαθύς γνώστης όλων των ιδεολογικών και πολιτικών ρευμάτων της εποχής του. Είχε μνήμη τεράστια και ήταν άριστος γνώστης του μαρξισμού, χωρίς να είναι μαρξιστής - με τα κλασικά κριτήρια - και με μια σφαιρική και καθολική γνώση της παγκόσμιας πολιτικής και γενικότερης πραγματικότητας, ιδίως των ΗΠΑ. Η γνώση αυτή - όπως είναι ευνόητο - ήταν απαραίτητη και αποφασιστική για την εφαρμογή μιας αποτελεσματικής στρατηγικής και τακτικής για την κατάληψη της εξουσίας στην Ελλάδα.

Πολλοί ισχυρίζονται ότι γι' αυτό τον λόγο υπήρξε ή ήταν πράκτορας των ΗΠΑ. Είναι μια πολύ απλου-

στευμένη επιχειρηματολογία, που δεν έχει καμία σχέση με την πραγματικότητα. Ο Α. Παπανδρέου ήταν πράκτορας μόνο του ίδιου του εαυτού του και κανενός άλλου. Άλλο, αν για να παραμένει στην εξουσία εξυπηρετούσε και τα αμερικανικά σχέδια. Έξω το ΝΑΤΟ, μέσα το ΝΑΤΟ. Έξω από την ΕΟΚ, μέσα στην ΕΟΚ κ.λπ. Ο Παπανδρέου κατάφερε να αποδυναμώσει το εργατικό και το φοιτητικό κίνημα και κάθε ριζοσπαστική κίνηση, που μπορούσε να δημιουργήσει προβλήματα στο σύστημα. Ακόμη περιόρισε το ΚΚΕ σε μικρή και ασήμαντη δύναμη και γενικά έθεσε υπό τον έλεγχό του όλες τις πολιτικές κινήσεις που μπορούσαν λόγω της ριζοσπαστικότητάς τους να ξεφύγουν από το σύστημα.

Έχοντας αυτά υπόψη μας μπορούμε να σταθούμε σε ορισμένους βασικούς σταθμούς της εξελικτικής πορείας του ΠΑΣΟΚ που ερμηνεύουν και την σημερινή πραγματικότητα και βρίσκονται σε σχέση αιτίου και αιτιατού.

Πριν από το ΠΑΣΟΚ θα πρέπει να ανατρέξουμε και σε δύο καθοριστικά στοιχεία του ΠΑΚ που εξιχνιάζουν κάποιες σκοτεινές και άγνωστες πτυχές της ιστορικής διαδρομής του Ανδρέα Παπανδρέου και του ΠΑΣΟΚ, σε μια περίοδο που στους περισσότερους είναι ακόμη άγνωστη ή παραμορφωμένη ή εξιδανικευμένη, που οι προεκτάσεις της ωστόσο είχαν σοβαρές επιπτώσεις στις μετέπειτα εξελίξεις.

Οι δύο οργανώσεις του ΠΑΚ

Ο Ανδρέας Παπανδρέου, όταν στις αρχές του 1968 βγήκε στο εξωτερικό και δημιούργησε το ΠΑΚ με την γνωστή διακήρυξη, το χώρισε ευθύς εξαρχής σκόπιμα σε δύο οργανώσεις: στο ΠΑΚ και στους Φίλους του ΠΑΚ. Η πρώτη ήταν η «αντιστασιακή» οργάνωση και η δεύτερη η φανερή και νόμιμη. Η αντιστασιακή οργάνωση του ΠΑΚ ήταν παράνομη και σαν τέτοια δεν είχε δημοκρατικές διαδικασίες και η δεύτερη σαν νόμιμη ακολουθούσε δημοκρατικό τρόπο οργάνωσης. Οι Φίλοι του ΠΑΚ αποτελούσαν την βοηθητική οργάνωση του ΠΑΚ.

Σημασία στο σημείο αυτό έχει το γεγονός ότι το ΠΑΚ αποτελούσε μια ηγεσία αυτοδιορισμένη ή διορισμένη και απόλυτα ανεξέλεγκτη, που έπαιρνε πρωτοβουλίες και αποφάσεις, χωρίς να έχει την ανάγκη να λογοδοτεί στη βάση και μια βάση — δηλαδή οι Φίλοι του ΠΑΚ — που δεν είχε δικαιώματα¹. Το ΠΑΚ ήταν τελείως ανεξέλεγκτο από τα εκλεγμένα όργανα των Φίλων του ΠΑΚ και λειτουργούσε με απόλυτη αδιαφάνεια. Ο Ανδρέας Παπανδρέου διόριζε στην ηγεσία του ΠΑΚ, όποιον ήθελε και απέπεμπε επίσης, όποιον ήθελε. Παράγοντες που έπεφταν σε δυσμένεια απομακρύνονταν ή εξαφανίζονταν. «Οι αποφάσεις, η πολιτική γραμμή, οι στόχοι, ή στρατηγική και τακτική της οργάνωσης κατευθύνονται από ένα πρόσωπο: τον Αρχηγό και ίσως ένα μικρό

αριθμό στενών και εμπίστων συνεργατών²».

Παράλληλα προσπάθησε ναβάλει κάτω από τον έλεγχό του και την ΕΔΗΝ - Ένωση Κέντρου, που του δημιουργούσε προβλήματα και τελικά το κατάφερε.

Οι Φίλοι του ΠΑΚ παρ' όλη την κηδεμόνευση, αναπτύχθηκαν ραγδαία και κατάφεραν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα να γίνουν η μεγαλύτερη και ισχυρότερη οργάνωση στο εξωτερικό. Αυτό οφείλεται στην κατοχυρωμένη δημοκρατική διαδικασία, την συλλογική δουλειά και την έντονη ιδεολογικοπολιτική ζύμωση και δράση και την σε μεγάλο βαθμό κατοχύρωση της αξιοκρατίας. Η φανερή οργάνωση αναπτύχθηκε μακριά από τον έλεγχο της ηγεσίας, η οποία δεν της έδινε σημασία και ασχολούνταν έως το 1973 με το πώς θα πείσει τις κυβερνήσεις της Ευρώπης και της Αμερικής να αλλάξουν στάση απέναντι στην χούντα, υπολογίζοντας το κόστος παραμονής της στην εξουσία ή με την αντιστασιακή δράση.

Όταν η αντιστασιακή δράση της διορισμένης και αυτοδιορισμένης ηγεσίας με τα «θερμά καλοκαίρια» και «τους κομάντος της ελευθερίας» δεν έφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, αναγκάστηκε ο Παπανδρέου να βασιστεί στις δημοκρατικές οργανώσεις βάσης που με την δυναμική τους παρουσία εξασφάλισαν μια καινούργια ποιότητα στο Κίνημα, με τις αρχές της εσωκομματικής δημοκρατίας, της αξιοκρατίας και της ανά-

δειξης ικανών στελεχών στην ιεραρχία με συλλογικές διαδικασίες. Οι πολιτικές και ιδεολογικές ζυμώσεις στα συνέδρια και τα σεμινάρια, μέσα σε πνεύμα συντροφικότητας και αλληλεγγύης, δημιούργησαν μιαν αξιοθαύμαστη πολιτική ποιότητα στην οργάνωση που έως τότε ήταν άγνωστη. Οι συχνές, πυκνές κριτικές μας στην ηγεσία για τους διορισμούς, την αντιδημοκρατική στάση, την αδιαφάνεια και την κατάφωρη αδικία, έφερε τα αποτελέσματά της. Όταν ο Παπανδρέου είδε ότι τελικά έπρεπε να βασιστεί στην οργάνωση, την οποία πριν αγνοούσε, αλλά τώρα έπρεπε να λάβει σοβαρά υπόψη, εάν ήθελε να πετύχει τους στόχους του το Κίνημα, τότε αποφάσισε αναγκαστικά να προβεί στην ενιαία οργάνωση του ΠΑΚ με ανάδειξη της ηγεσίας με δημοκρατικές και αξιοκρατικές διαδικασίες. Στο ιστορικό Σεμινάριο του Ντάρμστατ τον Μάρτιο του 1974 ανακοινώθηκε το νέο οργανωτικό σχήμα και οι εκλογές σε όλα τα επίπεδα που θα ακολουθούσαν σύντομα. Στο μεταξύ, μας πρόλαβε η πτώση της δικτατορίας και τα πράγματα πήραν άλλη τροπή.

Το πρώτο μέλημα του ΚΕΜΕΔΙΑ (Κέντρο Μελετών και Διαφώτισης) του οποίου ήμουν υπεύθυνος, ήταν η σύνταξη της διακήρυξης, γνωστής ως Διακήρυξης της 3ης του Σεπτεμβρίου. Το επόμενο σοβαρότερο, ο τρόπος οργάνωσης. Προκρίθηκε τελικά η επαναστατική πρόταση για αυτοοργάνωση με βάση τις

αρχές που είχαμε διαμορφώσει και εφαρμόσει μετά από πολλούς αγώνες στο ΠΑΚ αποτελεσματικά: Αξιοκρατία, εσωκομματική δημοκρατία σε όλα τα επίπεδα, συμμετοχή στις αποφάσεις, ιδεολογικοπολιτική αντιπαράθεση σε συλλογικά πλαίσια και τέλος ανάδειξη της ηγεσίας με δημοκρατικές διαδικασίες. Με την εφαρμογή αυτών των αρχών θα μπορούσαμε να διασφαλίσουμε την ιδεολογία, την πολιτική και την οργανωτική δομή του Κινήματος, θα μπορούσαμε να υλοποιήσουμε τη διαλεκτική σχέση ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη.

Μ' αυτές τις ευοίωνες και ελπιδοφόρες προοπτικές ξεκινήσαμε για την μεγάλη αλλαγή. Η διακήρυξη της 3ης Σεπτεμβρίου συνόφισε το ιδεολογικό μας πιστεύω.

Η διακήρυξη της 3ης Σεπτεμβρίου και η σημασία της

Η διακήρυξη της 3ης του Σεπτεμβρίου είναι το αποτέλεσμα επίπωνων και μακροχρόνιων θεωρητικών διεργασιών του ΠΑΚ στα χρόνια από την ίδρυσή του ως τη μέρα της δημοσιοποίησης της την 3η του Σεπτεμβρίου. Ξεκίνησε από το πρώτο κείμενο του Ανδρέα Παπανδρέου μετά την έξοδό του από την Ελλάδα το 1968 και μετά από βασανιστική επεξεργασία σε σεμινάρια, συνέδρια και ειδικές συνεδριάσεις, ολοκληρώθηκε μετά την τελική του επεξεργασία στο Καστρί (στο ξενοδοχείο

Καστρί και το σπίτι στο Καστρί του Ανδρέα Παπανδρέου) για να διαμορφωθεί πια ως πολιτικό κείμενο ενός πολιτικού Κινήματος.

Κατοχύρωνε τέσσερεις βασικές αρχές που στην πορεία του Κινήματος δυσφημίστηκαν σκόπιμα, διαστρεβλώθηκαν, στη συνέχεια εγκαταλείφθηκαν και στο τέλος — με την οριστική και τελεσίδικη επικράτηση της αντιλαϊκής νεοφιλελεύθερης πολιτικής στο Κίνημα — πετάχτηκαν στον κάλαθο των αχρήστων.

Όπως και να χαρακτηρίσει κανείς την 3η του Σεπτεμβρίου και όσο και να θέλει να υποβιβάσει την αξία της δεν μπορεί να απορρίψει με κανένα τρόπο τις αρχές που περιλαμβάνονται σ' αυτήν, οι οποίες έχουν διαχρονική αξία και των οποίων η ισχύς παραμένει αναλλοίωτη.

Τις διατυπώνουμε για ακόμη μια φορά για να γίνουμε σαφείς:

1. Εθνική Ανεξαρτησία. 2.

Λαϊκή Κυριαρχία. 3. Κοινωνική Απελευθέρωση. 4. Δημοκρατικές Διαδικασίες.

Οι αρχές αυτές είναι ακόμη ζητούμενα. Παραμένουν ένα όραμα, δεν έχουν τριτοκοσμικό χαρακτήρα, όπως πολλοί προσπάθησαν να τις δυσφημίσουν, είναι επίκαιρες και θα παραμείνουν επίκαιρες. Γι' αυτές τις αρχές αγωνίστηκαν λίγο ή πολύ όλες οι προοδευτικές δυνάμεις της Ελλάδας.

Το ΠΑΣΟΚ είναι ένα μοναδικό φαινόμενο. Η αλλαγή που διακήρυττε ο Α. Παπανδρέου και το Κίνημα παλιά είχε σαν βάση και περιεχόμε-

νο αυτές τις τέσσερεις αρχές. Αυτή ήταν, όταν πρωτοξεκινήσαμε, η πεμπτουσία του ΠΑΣΟΚ. Ένα Κίνημα αρχών με αυτά τα τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά.

Ας τα ξαναθυμηθούμε αναφέροντας ορισμένα χαρακτηριστικά αποσπάσματα.

Στην συνέντευξη Τύπου στις 3 του Σεπτεμβρίου ανακοινώνοντας ο Α. Παπανδρέου την διακήρυξη, είπε μεταξύ άλλων και τα εξής σημαντικά¹: «Ανακοινώνουμε σήμερα την εκκίνηση ενός νέου πολιτικού Κινήματος που πιστεύουμε ότι εκφράζει τους πόθους και τις ανάγκες του απλού Έλληνα, ενός Κινήματος που να ανήκει στον αγρότη, τον εργάτη, τον βιοτέχνη, τον μισθωτό, τον υπάλληλο, στην θαρραλέα και φωτισμένη νεολαία μας». Σε άλλο σημείο: «Η ρίζα της συμφοράς βρίσκεται στην εξάρτηση της πατρίδας μας. Τα επτά μεσαιωνικά χρόνια που πέρασαν με τη στυγνή στρατιωτική δικτατορία και η τραγωδία της Κύπρου δεν αποτελούν παρά μια ιδιαίτερα σκληρή έκφραση της εξάρτησης της Ελλάδας από το ιμπεριαλιστικό κατεστημένο των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ» και συνεχίζει πιο πέρα: «Βασικός κυριαρχικός στόχος του Κινήματος είναι η δημιουργία πολιτείας απαλλαγμένης από ξένο έλεγχο ή επεμβάσεις, πολιτείας απαλλαγμένης από έλεγχο ή επιρροή της οικονομικής ολιγαρχίας, πολιτείας ταγμένης στην προστασία του έθνους και στην υπηρεσία του λαού. Η εθνική ανεξαρτησία είναι αναπόσπαστα

δεμένη με τη λαϊκή κυριαρχία, με τη δημοκρατία σε κάθε φάση της ζωής του τόπου, με την ενεργό συμμετοχή του πολίτη σ' όλες τις αποφάσεις που τον αφορούν. Μα είναι ταυτόχρονα συνυφασμένη με την απαλλαγή της οικονομίας μας από τον έλεγχο του ξένου μονοπωλιακού και ντόπιου μεταπρατικού κεφαλαίου». Σε άλλο σημείο αναφέρεται στην τρίτη αρχή της κοινωνικής απελευθέρωσης ή κοινωνικής δικαιοσύνης: «Γι' αυτό η κοινωνική απελευθέρωση, ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός, αποτελεί τον θεμέλιο λίθο του Κινήματος... Για να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά η εντυπωσιακή εισοδηματική ανισότητα ανάμεσα σε γεωγραφικές περιφέρειες και κοινωνικά στρώματα που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη Ελλάδα. Για να πάψει η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Για να συμμετέχει ενεργά ο λαός στον προγραμματισμό της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής πορείας της χώρας. Για να εξασφαλιστεί η εργασία και η κατοικία σε όλους τους Έλληνες. Για να καταργηθούν τα προνόμια των ολίγων στην ιατρική, νοσοκομειακή και φαρμακευτική περίθαλψη. Για να κατοχυρωθεί η κοινωνική και η οικονομική ισότητα των δύο φύλων. Για να ελευθερωθεί η σκέψη και να γίνει η παιδεία κτήμα όλων των Ελλήνων». Πάλι σε άλλο σημείο της εισαγωγικής του ομιλίας τονίζει την τέταρτη αρχή: «Θεμελιακή αρχή του Κινήματός μας, είναι η απόλυτα κατοχυρωμένη δημοκρατική διαδικασία

— από τη βάση μέχρι την ηγεσία — με απόλυτη ισοτιμία όλων των μελών που θα το στελεχώσουν».

Με κάποια άλλη αφορμή αναφέρεται ο Α. Παπανδρέου στο ίδιο θέμα με τα εξής: «Έχουμε προσφέρει σ' αυτό τον τόπο ένα πραγματικά σοσιαλιστικών αρχών Κίνημα, αλλά έχουμε προσφέρει και κάτι άλλο, τη δημοκρατική διαδικασία... Ο δεύτερος όρος, πέρα από την πίστη σε κοινές αρχές, είναι ότι δουλεύουμε σε συλλογικά όργανα». Διαχωρίζοντας μάλιστα ο ίδιος τις δημοκρατικές διαδικασίες του ΠΑΣΟΚ από τον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό της παραδοσιακής αριστεράς τονίζει τα ακόλουθα: «Στην οργανωτική πρακτική παραβιάζει τη δημοκρατική διαδικασία ... Έχουμε δύο διαφορές μ' αυτές. Η πρώτη είναι σε ένα βασικό θέμα αρχής. Η δεύτερη αφορά την πολιτική μεθοδολογία. Η έννοια της πρωτοπορίας των «φωτισμένων» εκείνων ανθρώπων που οδηγούν το κίνημα στη δικιά τους περίπτωση είναι πολύ διαφορετική από τη δικιά μας. Εμείς δεν φτιάχνουμε κατεστημένα. Είμαστε μια πρωτοπορία σήμερα εδώ φυσικά, αλλά μια πρωτοπορία που πρέπει να έχει συνείδηση ότι είναι παροδική και δεν θα έχει πετύχει στο στόχο της, αν πραγματικά δεν ελέγχεται τελικά από τη βάση». Σε μια συνέντευξη στην εφημερίδα «Τα Νέα», 8.10.74 επισημαίνει στο ίδιο θέμα: «Είναι αδύνατο να επαγγέλλεσαι δημοκρατία για το έθνος κι εσύ να μη την εφαρμόζεις ο ίδιος μέσα στους κόλπους σου,

στους κόλπους του κόμματος ή του κινήματος». Και τέλος μια τελευταία αναφορά του στο ίδιο θέμα από τις πάμπολλες παρόμοιες τοποθετήσεις: «Κάθε εξουσία πηγάζει από το λαό, εκφράζει το λαό και υπηρετεί το λαό. Η κοινωνική, οικονομική και πολιτική δομή της δύναμης στη χώρα μας διαρθρώνεται με τρόπο που να αποκλείει την παραβίαση της λαϊκής θέλησης με οποιοδήποτε τρόπο». (Διακήρυξη της 3ης του Σεπτεμβρίου).

Θα μπορούσα να αναφέρω ένα πλήθος άλλων τοποθετήσεων στο ίδιο πνεύμα, που παρουσιάζουν καθαρά τις θέσεις του Ανδρέα Παπανδρέου, των στελεχών του και ολόκληρου του Κινήματος στις αρχές της δημιουργίας του.

Κανείς που τάχτηκε στο Κίνημα δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι διαφωνούσε με τις αρχές αυτές και την ερμηνεία τους. Ποιοι ήταν λοιπόν οι επίορκοι και υποκριτές εκείνοι, με πρώτο και κύριο τον ίδιο τον πρόεδρο του Κινήματος Ανδρέα Παπανδρέου που συνειδητά καταστρατήγησαν τις αρχές του Κινήματος για να φτάσουμε σήμερα στο τραγικό πραγματικά σημείο να εφαρμόζει το ΠΑΣΟΚ μια συνεπή, σκληρή νεοφιλελεύθερη πολιτική, που καμιά μα καμιά σχέση δεν έχει με τα οράματά και τις αρχές του;

Οι επίορκοι

Τα πρώτα σημάδια της «αλλαγής της αλλαγής»- όπως την απο-

καλώ-τα αναφέρω χαρακτηριστικά στο βιβλίο μου ΠΑΚ-ΠΑΣΟΚ. Μύθος και πραγματικότητα⁴. Εκεί επισημαίνω τα ακόλουθα: «Όσον αφορά στο ΠΑΣΟΚ, τα πρώτα αχνάρια, τις πρώτες αμυδρές ενδείξεις ότι ακολουθούμε λαθεμένη τακτική, άρχισα ν' αποκτώ με το κυνήγι των παλαιοκομματικών και τη μέθοδο που ακολουθούσε το Κίνημα τότε. Οι ενδείξεις έγιναν πια βεβαιότητα πριν από το προσυνέδριο στις 16 Μαρτίου 1975 και ύστερα ό,τι ακολούθησε μετά απ' αυτό. Από κει και πέρα μου ήταν τελείως ξεκάθαρο ότι ακολουθούμε καθοδική πορεία. Κάθε φορά ... διαπίστωνα ότι πάμε από το κακό στο χειρότερο. Και δεν υπάρχει καμιά, μα καμιά απολύτως ένδειξη ότι ο κατήφορος αυτός θα σταματήσει (βέβαια κατήφορος από μια συγκεκριμένη σκοπιά ιδωμένο το Κίνημα, γιατί για τους παλαιοκομματικούς και τα θύματά τους βρισκόμαστε σε ανοδική πορεία...)».

Τότε, όταν δηλαδή το ΠΑΣΟΚ βρισκόταν στην ανοδική του πορεία ήταν αδύνατο να πιστέψει κανείς αυτές τις αλήθειες που τώρα τουλάχιστον στους «καλόπιστους» φαίνονται αυτονόητες. Σήμερα η βασική μου τοποθέτηση που είναι γραμμένη σαν κριτήριο ερμηνείας των αρνητικών εξελίξεων στο ΠΑΣΟΚ φαίνεται προφητική: «Η γραμμή τώρα είναι: Αριστερή φρασεολογία και δεξιά πολιτική πρακτική⁵». Σήμερα παρουσιάζεται αυταπόδεικτο «του λόγου το αληθές». Εγκαταλείφθη-

καν οι αριστερές και σοσιαλιστικές αρχές και τη θέση τους πήραν η νομή και διαχείριση της εξουσίας, με τα γνωστά φαινόμενα της διαπλοκής, της διαφθοράς και του εκφυλισμού των αξιών.

Είναι ωστόσο καιρός να εξετάσουμε τους πρωτεργάτες αυτής της αρνητικής πορείας του ΠΑΣΟΚ και να καταγράψουμε τις μεθοδεύσεις τους. Επαναλαμβάνουμε: Τυχαίο δεν είναι τίποτε και όλα έχουν τη γενεσιουργό αιτία τους.

Ο πρώτος και κύριος υπεύθυνος για την σημερινή κατάσταση είναι ο ίδιος ο Ανδρέας Παπανδρέου. Και είναι ο ίδιος, γιατί χωρίς τη δική του καθοριστική παρέμβαση δεν θα μπορούσαν να δημιουργηθούν όλα τα νοσηρά φαινόμενα που αντέστρεψαν τις αρχές του Κινήματος. Εμείς — και εννοώ όσους δούλεψαν ενάντια στις αρνητικές μεθοδεύσεις της ηγεσίας — αγωνιστήκαμε για ένα κόμμα αρχών, τις οποίες και ανέφερα. Ήδη παρουσίασα ένα πρώτο αρνητικό σημάδι. Ήταν η εφαρμογή διοικητικών μέτρων για το ξεκαθάρισμα του Κινήματος από αυτούς που χαρακτηρίζονταν τη μια παλαιοκομματικοί, την άλλη σοσιαλδημοκράτες, την άλλη τροτσικιστές και την παράλλη φραξιονιστές. Αντί να λυθούν οι αληθινές ή πλασματικές διαφορές μέσα στα συλλογικά πλαίσια με πολιτικοϊδεολογική αντιπαράθεση και με γνήσιες δημοκρατικές διαδικασίες, ξεκίνησε ένα πραγματικό πογκρόμ όλων των ανεπιθύμητων στον Ανδρέα Παπανδρέου με

την σύμπραξη της τότε ηγεσίας στην οποία — και αυτό έχει σημασία για την ανάλυσή μας — μετείχαν σαν ηγετικά στελέχη ο σημερινός πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης, ο Άκης Τσοχατζόπουλος, ο Γιάννης Τσεκούρας, ο Κώστας Λαλιώτης, η Βάσω Παπανδρέου και άλλοι που έπαιξαν δευτερεύοντα ρόλο στις μεμονωμένες ή μαζικές διαγραφές. Οι αληθινές αιτίες ή τα προσχήματα δεν παίζουν ρόλο για την αποτίμηση των καρατομήσεων. Σημασία έχει ότι έγιναν σε αντίθεση και με καταπάτηση βασικών αρχών του Κινήματος. Και οι πρώτοι «άρξαντες χειρών αδίκων» ήταν η τότε ηγεσία με επικεφαλής και εμπνευστή τον Ανδρέα Παπανδρέου. Οι άλλοι έπαιξαν το ρόλο των πρωτοπαλλήκαρων. Εκείνο που πρέπει να επισημάνουμε για εκείνη τη φάση του Κινήματος είναι το γεγονός ότι και ορισμένοι που πρωτοστάτησαν στις τότε διαγραφές ως «βασικότεροι του βασιλέως», διαγράφηκαν και οι ίδιοι μετά από τον Παπανδρέου για ουσιαστικά άλλους λόγους απ' αυτούς που αναφέρονται επίσημα. Βέβαια ο καθοριστικός λόγος ήταν ότι έμπαιναν εμπόδιο στην εξουσία του και την προσωπική του ζωή.

Το ΠΑΣΟΚ άρχισε να προδίδει τη φυσιογνωμία του. Έγινε ένα αυστηρά προσωποπαγές αρχηγικό κόμμα, καταργώντας κάθε έννοια δημοκρατικής λειτουργίας και ηθικής τάξης. Η συμμετοχή των στελεχών και μελών του Κινήματος στις αποφάσεις πήγαν περίπατο. Η τελική

φάση αυτής της ανώμαλης κατάστασης έκλεισε με τη διαγραφή χιλιάδων στελεχών του ΠΑΚ και του ΠΑΣΟΚ το 1976 με την δικαιολογημένη ή αδικαιολόγητη υποψία, ότι είχαν πάρει μέρος στη φράξια που έστησε πίσω από τις πλάτες του Ανδρέα Παπανδρέου ο Γιάννης Τσεκούρας. Εκείνο που έχει σημασία στην περίπτωση του Τσεκούρα είναι ότι — αντίθετα από ό,τι έχει γραφεί ή ακουστεί — η διαγραφή του έχει να κάνει με το πρώτο χαρακτηριστικό γνώρισμα του Παπανδρέου και όχι μόνο. Τότε έγινε και η μεγάλη σφαγή που συμπαρέσυρε κυρίως ανυποψίαστους αγωνιστές και δημιούργησε φοβερή αφαίμαξη του Κινήματος από ικανά και αγωνιστικά στελέχη, που αν ήταν στο Κίνημα, ίσως υπήρχε δυνατότητα να περισωθούν ορισμένα πράγματα.

Η αξιοκρατία έπαψε πια να αποτελεί συστατικό στοιχείο δημοκρατικής ποιότητας για την ανάδειξη στελεχών και αντικαταστάθηκε από την ευνοιοκρατία και την αυθαιρεσία. Στρατιές επιτήδειων καιροσκόπων και «όψιμων σοσιαλιστών» κατέκλυσαν το Κίνημα, με μόνη ιδεολογία το προσωπικό βόλεμα. Και αυτό αφορούσε όχι μόνο τους καινούργιους στο Κίνημα, αλλά και τα ιστορικά στελέχη που το έπαιζαν καθαρόαιμοι σοσιαλιστές και τώρα συνεπείς νεοφιλελεύθεροι.

Οι ασφαλιστικές δικλίδες που είχαμε βάλει για να διαμορφώσει το Κίνημα ανθρώπους με πραγματική σοσιαλιστική συνείδηση, χρήσιμους

για τον εαυτό τους και την κοινωνία, καταργήθηκαν ή μάλλον αντικαταστάθηκαν από μεθοδεύσεις και μηχανισμούς στο παρασκήνιο με αδιαφανείς διαδικασίες και αναξιοκρατία. Το ΠΑΣΟΚ σταθερά και γρήγορα μετατράπηκε σε ένα συνονθύλευμα αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων.

Δημιουργήθηκε ένας στρατός πραιτωριανών στην υπηρεσία του Ανδρέα Παπανδρέου που το μόνο τους μέλημα ήταν πώς θα αναρριχθούν στο Κίνημα και από θέση ισχύος θα εξασφαλίσουν τα περισσότερα προνόμια σε βάρος του κοινωνικού συνόλου.

Τα σοσιαλιστικά οράματα και ιδανικά πήγαν περίπατο. Η μεγαλύτερη αξία που ανέδειξε ο Ανδρέας Παπανδρέου και η εκάστοτε ηγεσία του ήταν το χρήμα και ό,τι αυτό συνεπάγεται: Το χρήμα δημιουργεί διαπλοκή, η διαπλοκή διαφθορά και ο κατήφορος συνεχίζεται.

Η κατάντια του ΠΑΣΟΚ είναι προφανής ακόμη και, αν την συγκρίνει κανείς μ' αυτό που λέγεται συντηρητική παράταξη, η οποία ισχυρίζεται ότι τουλάχιστον πιστεύει σε κάποια ιδανικά, όπως πατρίδα, θρησκεία, οικογένεια και κρατά μια ισορροπία. Το ΠΑΣΟΚ πιστεύει μόνο στο χρήμα κι έτσι εξηγείται εύκολα τόσο η διαπλοκή με τους μεγάλους οικονομικούς και εξωθεσμικούς παράγοντες όσο και τη διαφθορά. Άνθρωποι που δεν πιστεύουν σε τίποτε άλλο εκτός από το χρήμα, είναι ευάλωτοι και ικανοί για κάθε παρανομία.

Είναι απίθανο και όμως αληθινό. Αντιστράφηκαν τελείως οι όροι. Ακόμη και ο Α. Παπανδρέου απορούσε για το μέγεθος των εκφυλιστικών φαινομένων που ο ίδιος δημιούργησε.

Σήμερα είναι δύσκολο να ξεχωρίσεις ποιος είναι αριστερός και ποιος δεξιός, γιατί η πράξη μετράει. Οι πράξεις αποδεικνύουν τι είναι ο καθένας και όχι το τι λέει ή το τι ήταν. Αγώνες και θυσίες του παρελθόντος δεν μπορούν να αποτελούν συγχωροχάρτι για τη συμβολή τους στην ισοπέδωση των πάντων. Οι αγωνιστικές περγαμηνές, εάν και εφόσον πραγματικά υπήρξαν, δεν τους δίνουν το δικαίωμα να δρουν σε βάρος του κοινωνικού συνόλου. Δυστυχώς φτάσαμε σε ένα απίθανο βαθμό εξαχρείωσης και εκφυλισμού που ακόμα και αυτές οι έννοιες έχουν χάσει το νόημά τους.

Οι διορισμένοι και προσεταιρισμένοι

Εκτός από τον Ανδρέα Παπανδρέου που λόγω του μύθου που δημιουργήθηκε σκόπιμα από τους καλοθελητές γύρω από το πρόσωπό του, μένει ακόμη και σήμερα στο απυρόβλητο, όπως και ο Κ. Σημίτης, υπάρχουν και άλλοι που μαζί με τον Ανδρέα Παπανδρέου συνετέλεσαν στην αρνητική εξέλιξη των πραγμάτων για να φτάσουμε στην σημερινή απαράδεκτη από κάθε άποψη κατάσταση. Είναι χρέος μας να τους ξεσκεπάσουμε, μήπως και

καταφέρουμε να προλάβουμε στο μέλλον τέτοια αρνητικά φαινόμενα.

Στην κατηγορία αυτή υπάγονται όλοι εκείνοι, τους οποίους ο Ανδρέας Παπανδρέου από την εποχή του ΠΑΚ είχε διορίσει αυθαίρετα και οι ίδιοι δέχτηκαν αυτόν τον διορισμό. Αργότερα υπήρξαν στρατιές προσεταιρισμένων. Είναι τα άτομα εκείνα στα οποία ο Ανδρέας Παπανδρέου έδωσε θέσεις και υλικές απολαβές και τους έκανε υποχείριους των δικών του σκοπιμοτήτων.

Είναι μια γνωστή μέθοδος, που την γνώριζε πολύ καλά ο Ανδρέας Παπανδρέου, όταν θέλεις να εξαγοράξεις συνειδήσεις και να μεταβάλλεις ανθρώπους σε άβουλα όργανα.

Και πάλι είμαστε υποχρεωμένοι να ανατρέξουμε στην εποχή του ΠΑΚ για να κατανοήσουμε ορισμένα φαινόμενα που έχουν άμεση σχέση με τη σημερινή κατάσταση.

Στο ΠΑΚ σαν ενιαία οργάνωση (ΠΑΚ και Φίλοι του ΠΑΚ) υπήρξε ένας σκληρός αγώνας που είχε να κάνει με αξιοκρατία, δημοκρατικές διαδικασίες, με διαφάνεια και πολιτικό ήθος. Η μία πλευρά που αρνιόταν κάθε διορισμό από την ηγεσία και επέμενε στην αξιοκρατική εκλογή της ιεραρχίας του Κινήματος με ανοιχτές εσωκομματικές διαδικασίες και η άλλη που αποδεχόταν τους διορισμούς και εθιζόταν σε μια διαδικασία αντιδημοκρατική και αναξιοκρατική με όλα τα αρνητικά συμπτώματα που είχε μια τέτοια επιλογή. Στελέχη διορισμένα δεν γνώρισαν την εσωκομματική δημο-

κρατία, συνήθισαν στις παρασκηνακές διαδικασίες, την αδιαφάνεια, τα διοικητικά μέτρα και δεν ζυμώθηκαν μέσα στο καμίνι των συλλογικών οργάνων για να μάθουν στην πράξη πώς λειτουργεί η Δημοκρατία. Ασφαλώς υπάρχει και μια κατηγορία που έζησε στην πράξη αυτές τις διαδικασίες, αλλά αποδέχτηκε τον διορισμό και κατά κάποιο τρόπο άλλαξε πορεία πλεύσης.

Κατά γενικό κανόνα και σχεδόν χωρίς καμία εξαίρεση όλα τα στελέχη που δέχτηκαν τον διορισμό την εποχή του ΠΑΚ, τουλάχιστον στη Γερμανία, όπου εναντιωθήκαμε σφόδρα στους διορισμούς και τις αυθαιρεσίες της ηγεσίας, έπαιξαν χωρίς καμία επίσης εξαίρεση αρνητικό ρόλο στην εξελικτική πορεία του ΠΑΣΟΚ και μαζί με τον Ανδρέα Παπανδρέου, αλλά αργότερα και χωρίς αυτόν, καταστρατήγησαν τις αρχές του Κινήματος και το μετέλλαξαν σε ένα αντιλαϊκό, νεοφιλελεύθερο Κόμμα, εκσυγχρονιστικό μόνο κατ' επίφαση.

Στους διορισμένους περιλαμβάνονταν την περίοδο του ΠΑΚ, ανάμεσα σε άλλους, ο Άκης Τσοχατζόπουλος, ο Γιάννης Τσεκούρας και ο σημερινός πρωθυπουργός της χώρας Κώστας Σημίτης. Ο τελευταίος όταν έφυγε στο εξωτερικό το 1969, εγκατέλειψε τους παλιούς του συντρόφους της Δημοκρατικής Άμυνας, γιατί δεν έβλεπε από εκεί προοπτική, αποδέχτηκε τον διορισμό του στο Εθνικό Συμβούλιο Εξωτερικού από τον Ανδρέα Παπανδρέου και παρέμενε κι αυτός, όπως και τόσοι

άλλοι που διορίζει ο Ανδρέας Παπανδρέου, εκτός ελέγχου. Ούτως ή άλλως, ο Α. Παπανδρέου μπορούσε να διορίσει οποιονδήποτε που ποτέ δεν είδαμε στη ζωή μας, αποφάσιζε ωστόσο για μας και τις τύχες του Κινήματος εκ του ασφαλούς. Δεν επρόκειτο για αντιστασιακούς, αλλά για πολιτικά πρόσωπα, τα οποία κανονικά έπρεπε να υπόκεινται στην κριτική και τον έλεγχο της οργάνωσης για να αποδεικνύουν την ικανότητα και την αξιοπιστία τους. Στην προκειμένη περίπτωση, αναφορικά με τον Κώστα Σημίτη, επρόκειτο για άνθρωπο που απείχε από την άμεση δράση. Η οργάνωση της Γερμανίας θεωρούσε τον Κώστα Σημίτη από τότε «δεξιό». Γι' αυτό και δημιούργησε αλγεινή εντύπωση, όταν εμφανίστηκε σ' ένα συνέδριο, έκανε κάποια κριτική κι εξαφανίστηκε.

Αυτοί και ορισμένοι άλλοι που ήταν στην Εκτελεστική Γραμματεία του Κινήματος τότε, έπαιξαν καταλυτικό ρόλο σ' όλες τις διαγραφές και τελικά για μερικούς ήρθε και η δική τους σειρά. Όσοι έσκυψαν το κεφάλι παρέμειναν και συνέχισαν μαζί με τον Παπανδρέου τις διαγραφές και την αποψίλωση της οργάνωσης από αξιόλογα και ικανά στελέχη.

Αξίζει να αναφέρω ένα χαρακτηριστικό γεγονός εκείνης της εποχής για να φανεί η διάσταση του προβλήματος. Όταν άρχισε να διαφαίνεται η πρόθεση του Α. Παπανδρέου να διαγράψει τα στελέχη της Δημοκρατικής Άμυνας με διοικητικά

μέτρα, έπιασα έναν-έναν τα μέλη του Εκτελεστικού Γραφείου και τους επεσήμανα τους κινδύνους που συνεπαγόταν για το Κίνημα η αντιδημοκρατική τους στάση. Τελικά δεν εισακούστηκα. Τότε μίλησα ιδιαίτερα με τον Άκη Τσοχατζόπουλο, τον Γιάννη Τσεκούρα και τον Κώστα Σημίτη. Στέκομαι σε ορισμένα πρόσωπα, γιατί έπαιξαν και παίζουν σημαντικό ρόλο στην ιστορία του Κινήματος. Τους επεσήμανα με έμφαση ότι δημιουργούνται οι προϋποθέσεις να καταστραφεί η ποιότητα της οργάνωσης που δημιουργήσαμε με τόσους κόπους και θυσίες. «Μην προβαίνετε σε διαγραφές με διοικητικά μέτρα. Θα ανοίξετε τους ασκούς του Αϊόλου». Κανείς δεν άκουσε τελικά. Τα αποτελέσματα τα ζούμε ποικιλοτρόπως έως σήμερα. Ίσως δέβαια η πορεία να μην άλλαζε τελικά, όμως θα γινόταν αγώνας, που ίσως στο μέλλον να έφερνε καρπούς.

Ο μεγάλος συμβιβασμός, η δημοκρατική παράταξη και η αριστερά

Υπάρχουν ορισμένα ιστορικά γεγονότα που χρειάζονται προσεκτική επεξεργασία γιατί στηρίζονται πολλές φορές σε συμπεράσματα που είναι αποτέλεσμα ορισμένων ενεργειών.

Στα τέλη του 1974 λίγους μήνες μετά τη διακήρυξη της 3ης Σεπτέμβρη φαίνεται πως πάρθηκαν ορισμένες αποφάσεις από τον Ανδρέα Παπανδρέου και κάποιο ίσως έμπιστό του περιβάλλον ή κάποιους πα-

ράγοντες, που μπορεί να προέρχονται από κέντρα που βρίσκονται στην Ελλάδα, αλλά και πιθανόν στο εξωτερικό, για αλλαγή πορείας.

Επισημαίνω, πολύ χαρακτηριστικά, το γεγονός ότι το συγκρότημα Λαμπράκη, που ως γνωστόν ανέβαζε και κατέβαζε κυβερνήσεις, δεν δημοσίευε τίποτε για τον Ανδρέα Παπανδρέου και το ΠΑΣΟΚ, και αν υπήρχε δημοσίευση γενικά στον Τύπο, ήταν συνήθως αρνητική. Από τα τέλη του 1974 τα πράγματα άλλαξαν ριζικά. Άρχισε η προβολή του ΠΑΣΟΚ και αυτό δημιούργησε αίσθηση στους γνώστες των πολιτικών εξελίξεων της εποχής. Η διαπλοκή ήδη είχε ξεκινήσει και άπλωσε τα πλοκάμια της ασφυκτικά στη συνέχεια.

Οι χιλιάδες διαγραφές που ακολούθησαν δεν ήταν τυχαίες.

Ένα είναι σίγουρο. Ο Ανδρέας Παπανδρέου πείστηκε από κάποιους, ότι αν ήθελε να δει εξουσία έπρεπε να αλλάξει πολιτική κατεύθυνση και να απαλλαγεί από όλα τα ριζοσπαστικά στοιχεία του Κινήματος που ήθελαν ουσιαστική αλλαγή, αλλά με έναν τρόπο και μια στρατηγική και τακτική που δεν θα αλλοίωνε τη φυσιογνωμία και τον χαρακτήρα του Κινήματος.

Πρέπει λοιπόν να έγινε ένας ιστορικός συμβιβασμός. Το εκφράζω με επιφύλαξη γιατί δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία. Πάντως η στρατηγική ήταν να ενταχθούν μέσα στο σύστημα όλες οι λεγόμενες δημοκρατικές, προοδευτικές και αριστερές δυνάμεις, ακόμα και στελέχη της

παραδοσιακής, κομμουνιστικής αριστεράς, προκειμένου το αστικοδημοκρατικό σύστημα της πατρίδας μας να αποκτήσει ισορροπία με την εναλλαγή δύο κομμάτων στην διακυβέρνηση της χώρας. Έτσι, οι κλυδωνισμοί που μπορούσαν να δημιουργηθούν από την πολιτική του ενός κόμματος θα απορροφούνταν από το άλλο για να διαιωνίζεται η πολιτική κατάσταση στα πλαίσια που υπαγορεύονταν από τις καινούργιες συνθήκες. Η μέθοδος αυτή είχε εφαρμοστεί και σε άλλα κράτη της Ευρώπης και ήταν καιρός να εφαρμοστεί και στην Ελλάδα, αλλιώς θα υπήρχαν ανωμαλίες και πολύ πιθανό κίνδυνος για αποσταθεροποίηση του συστήματος. Και τώρα, που φαίνεται ότι κάτω από το βάρος της διαφθοράς καταρρέει το ΠΑΣΟΚ, θα έρθει η Ν.Δ. να δημιουργήσει ισορροπία στο σύστημα. Ο καπιταλισμός ήταν πιο έξυπνος από τον υπαρκτό σοσιαλισμό. Ο πρώτος δημιούργησε ασφαλιστικές δικλίδες, ο δεύτερος καμία.

Είτε ο ίδιος ο Ανδρέας Παπανδρέου στάθμισε τα πράγματα με τη δική του οξυδέρκεια, είτε του δόθηκε πράσινο φως από κάποια κέντρα, και με παρόρμηση την εξουσιομανία του, έβαλε μπρος αυτό το σχέδιο για του οποίου την επιτυχία χρησιμοποίησε δύο μεθόδους δοκιμασμένες σε άλλες περιπτώσεις με επιτυχία: Ενέταξε την περιθωριοποιημένη δημοκρατική και προοδευτική παράταξη στη νομή και διαχείριση της εξουσίας για να τους έχει υπό τον έλεγ-

χό του. Μοίρασε θέσεις και χρήματα για να τους κρατά συμβιδιασμένους κι έτσι ανίκανους να αντιδράσουν θετικά.

Ούτως ή άλλως αυτό που τον ενδιέφερε, ήταν να μείνει στην εξουσία με κάθε τρόπο και κάθε μέσο. Με τις στρατιές που διόρισε στον κρατικό μηχανισμό και τις παροχές στους ψηφοφόρους της «προοδευτικής παράταξης» από δανεικά που έπαιρνε από το εξωτερικό, εξασφάλιζε την εκλογή του. Το κράτος και παρακράτος της δεξιάς αντικαταστάθηκε από το κράτος και το παρακράτος του ΠΑΣΟΚ. Η διαπλοκή και η διαφθορά, άρχισαν να απλώνουν τα πλοκάμια τους με ταχείς ρυθμούς, γιατί με την πάροδο του χρόνου οι αντιστάσεις άρχισαν να υποχωρούν. Εκείνοι που υποτίθεται από ιδεολογία και πολιτική τοποθέτηση έπρεπε να αντισταθούν στη διαφθορά έπεσαν στο μεγάλο φαγοπότι. Εξαίρεση μια μικρή μειοψηφία, η οποία και αν κάποια στιγμή από τα αριστερά συνθήματα του Ανδρέα Παπανδρέου παρασύρθηκε, τελικά διαχώρισε αργά ή γρήγορα τη θέση της και έσωσε κατά κάποιο τρόπο την τιμή της αριστεράς.

Η πλειοψηφία αλλοτριώθηκε και εκφυλίστηκε. Η τραγωδία αναμένει την κάθαρσή της. Και η κάθαρση είναι πάρα πολύ δύσκολη, γιατί δεν έχει να κάνει με την συντηρητική παράταξη. Εδώ έχει να κάνει κανείς με ένα πρωτόγνωρο φαινόμενο, να συμπεριφέρεται η γεμάτη «ιδανικά και ανθρωπίνες αξίες προοδευτι-

κή, δημοκρατική και αριστερή παράταξη» σαν μια καινούργια δεξιά. Και ακόμα χειρότερα. Να ληστεύει μετά μανίας το κράτος, αλλά να έχει στην προμετωπίδα την ταμπέλα του προοδευτικού. Τέτοιος ξεπεσμός αποτελεί πρωτοφανές και μοναδικό φαινόμενο στην νεότερη ελληνική ιστορία.

Αυτή είναι η Ελλάδα;

Αυτή η φράση του πρωθυπουργού Κώστα Σημίτη «αυτή είναι η Ελλάδα» δημιουργεί πολλά ερωτήματα: Είναι ομολογία που έχει να κάνει με διαπίστωση για τα σημερινά χάγια του τόπου, για την παντελή διαφθορά σ' όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής της χώρας; Τότε πού είναι «η ισχυρή Ελλάδα», την οποία μας διατυμπανίζει κατά καιρούς; Μήπως η ισχυρή Ελλάδα είναι η ισχυρή διαφθορά; Μήπως εκεί βασίζεται η ισχύς της; Και εν πάση περιπτώσει ποια είναι η άλλη Ελλάδα ή ποια θα μπορούσε να είναι η άλλη Ελλάδα; Πρέπει να παραδεχτούμε μοιρολατρικά ότι αυτή είναι η Ελλάδα και καμιά άλλη δεν μπορούσε να προκύψει, άρα θα πρέπει όλοι να συμβιδαστούμε μαζί της και να μπούμε κι εμείς στη συναλλαγή και διαπλοκή και την ασύδοτη λεηλασία της; Είναι ερωτήματα που χρήζουν μιας επιπρόσθετης απάντησης, αν και κατά βάση το ερώτημα αυτό έχει απαντηθεί.

Και μόνο μία λέξη θα ήταν ικα-

νή να αποδείξει ότι ο τόπος αυτός ήταν άξιος για μια άλλη μοίρα, απ' αυτήν που του επιφύλαξαν κατά καιρούς οι ηγεσίες του και κυρίως η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ που κυβερνά τον τόπο περίπου εδώ και δύο δεκαετίες και είναι ούτε λίγο ούτε πολύ οι ίδιες, Αξιοκρατία. Και μόνο η εφαρμογή της αξιοκρατίας σε όλα τα επίπεδα θα μπορούσε να δημιουργήσει μια δυναμική για μια άλλη πορεία.

Την αξιοκρατία αυτή κατήργησε ευθύς εξ αρχής ο Ανδρέας Παπανδρέου και ακολούθησαν φυσικά και άλλα αρνητικά βήματα στη σενέχεια. Οι επίγονοί του, με πρωτεργάτη τον καλύτερό του μαθητή που ήταν ο Κώστας Σημίτης, ακολούθησαν με συνέπεια την ίδια και χειρότερη τακτική.

Είναι μεγάλη αυταπάτη και χονδροειδέστατο ψέμα να πιστεύει ο Έλληνας πολίτης ότι το νέο ΠΑΣΟΚ είναι διαφορετικό από το παλιό. Η διαφορά έγκειται στην ποσότητα και όχι στην ποιότητα. Όσο περνούσαν τα χρόνια τόσο ο κατήφορος μεγάλωνε. Οι μεθοδεύσεις και οι μηχανισμοί του Ανδρέα Παπανδρέου έφεραν τον Σημίτη στην διαδοχή. Τίποτε δεν είναι τυχαίο και όλα έχουν μια λογική αλληλουχία. Αν ο Ανδρέας Παπανδρέου δεν καταργούσε τις αρχές που με βασανιστικές διεργασίες οικοδομήσαμε επί ΠΑΚ και εφαρμόσαμε στα πρώτα στάδια του ΠΑΣΟΚ με κύρια αρχή την αξιοκρατία, ο Κώστας Σημίτης δεν θα είχε δει στην οργάνωση θεού πρό-

σωπο. Οι αντιδημοκρατικές διαδικασίες, τα παρασκήνια, η αδιαφάνεια και τόσα άλλα στοιχεία μιας αντισυλλογικής και αντιδημοκρατικής διαδικασίας του έδιναν τη δυνατότητα να συνωμοτεί πίσω από τις πλάτες του αρχηγού του και ευεργέτη του. Γιατί ένα είναι αυτονόητο. Όσοι αναδείχτηκαν στο ΠΑΣΟΚ, αναδείχτηκαν στα πρώτα στάδια τουλάχιστον ελέω Ανδρέα Παπανδρέου, γιατί μετά μπήκε στη μέση και η διαπλοκή, που τους προώθησε λόγω συναλλαγής πιο πέρα. Είχε απόλυτο δίκαιο ο Γ. Κατσιφάρας όταν έλεγε το περίφημο, ότι ούτε ο θυρωρός της πολυκατοικίας τους δεν θα τους ήξερε. Τελικά αυτοί τους οποίους ευεργέτησε, αυτοί συνωμότησαν εναντίον του, όταν πια δεν ήταν σε θέση να αντιδράσει.

Παραθέτω μερικά σημεία από την ομιλία του στην κεντρική επιτροπή του κινήματος στις 11 Οκτωβρίου 1995: «Ένας μικρός κύκλος κεντρικών στελεχών, γίνεται κύκλος αυτοκαταστροφής και διάλυσης...- Μπαίνει μπροστά η προσωπική φιλοδοξία και η υποκρισία [...] Οι ηγετικές ομάδες δεν διαμορφώνονται με την ίντριγκα... Δεν υπάρχει χώρος για περισσότερη αχαριστία και ανανδρία...» Γι' αυτή την εξέλιξη υπαίτιος ωστόσο ήταν ο ίδιος.

Αυτός δημιούργησε με την απόλυτη ισχύ που του έδινε πια το προσωποπαγές αρχηγικό κόμμα τους μηχανισμούς και τις μεθόδους αλλοτρίωσης και εκμαυλισμού συνειδη-
σεων, τις οποίες εφάρμοσε προκει-

μένου να ελέγχει πρόσωπα και πράγματα. Οι γνωστές παροιμίες του λαού έχουν εδώ την εφαρμογή τους: 'Ό,τι σπείρεις, θα θερίσεις» και «ανεμομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα».

Παραδείγματα έχουμε πολλά αυτών των μεθοδεύσεων. Θα αναφέρω μόνο ένα παράδειγμα από τα πρώτα βήματα του Κινήματος με την νεολαία. Όταν μετά την μεταπολίτευση ξεκινήσαμε τις επαφές μας με την τότε λεγόμενη νεολαία του ΠΑΚ στην Ελλάδα, κατά γενική ομολογία είχαμε να κάνουμε με νεολαίους γεμάτους ιδανικά, οράματα και αγωνιστική διάθεση που δεν είχαν εκφυλιστεί από τις παραγοντίστικες παλαιοκομματικές διαδικασίες λόγω της εφτάχρονης δικτατορίας και ήταν, όπως λέγαμε τότε, μια πολύ καλή μαγιά για να συνεχιστεί η καινούργια ποιότητα που είχαμε δημιουργήσει στο εξωτερικό και να συντελέσουμε στη διαπαιδαγώγηση μιας γενιάς με οράματα, πολιτικό ήθος και φορέα αξιών. Δυστυχώς η γενιά αυτή, ανάμεσα σ' αυτούς και ο Κώστας Λαλιώτης, ο σημερινός γραμματέας του ΠΑΣΟΚ, ύστερα από μια σύντομη περίοδο πρωτοστάτησαν σε όλη αυτή τη φαύλη κατάσταση με τα παρασκήνια, την αδιαφάνεια και τις συνωμοτικές διαδικασίες, με τα συντροφικά αλληλομαχαϊρώματα και τις φιλόδοξες υστεροβουλίες ορισμένων στελεχών του ΠΑΚ, δυστυχώς με κύριο εμπνευστή και υποκινητή τον ίδιο τον Ανδρέα Παπανδρέου και πιστούς εκτελεστές ορισμένα στελέχη της τότε

ηγεσίας. Ξεχάστηκαν και αρχές και αξιοκρατίες και άρχισε η μεγάλη σφαγή. Η νεολαία προσαρμόστηκε στο καινούργιο κλίμα που αποτέλεσε πια μια φυσιολογική κατάσταση που σήμερα εκφράζεται με τη ρήση του Κώστα Σημίτη: «Αυτή είναι η Ελλάδα».

Η ανωμαλία θεωρήθηκε φυσιολογική κατάσταση και έτσι οι καινούργιες γενιές που μπήκαν στο ΠΑΣΟΚ, μιας και δεν γνώρισαν άλλη ποιότητα, θεώρησαν ότι τα πράγματα έτσι έχουν. Όσοι είχαν κάποιες αρχές και δυνατά πολιτικά αντανάκλαστικά και όσοι κατάφεραν να διατηρήσουν ένα κάποιο πολιτικό ήθος και συνέπεια, σηκώθηκαν και έφυγαν τελικά, όταν διαπίστωσαν ότι στο ΠΑΣΟΚ οι καταστάσεις δεν μπορούν να αλλάξουν, γιατί η παρά φύση έγινε πια φύση.

Πολλοί πίστεψαν σε μια φάση ότι μπορούσε με την σταδιακή αποχώρηση του Ανδρέα Παπανδρέου να γίνει ίσως μια τομή για να αλλάξει η φυσιολογία του Κινήματος και να επανέλθουμε στις παλιές αρχές. Μ' αυτή την προοπτική μπήκαμε κάποια στελέχη ξανά στο Κίνημα, με την ψευδαίσθηση ότι θα μπορούσαμε μαζί με άλλους να αλλάξουμε την αρνητική κατάσταση. Η προσπάθειά μας δυστυχώς αποδείχτηκε φρούδα. Το πείραμα της επαναπροσέγγισης που σχεδιάζαμε χρόνια ολόκληρα πήγε χαμένο. Το ΠΑΣΟΚ τελικά το κληρονόμησε ο Κ. Σημίτης, παρ' όλο το σύνθημα του Παπανδρέου, ότι το ΠΑΣΟΚ δεν

τεμαχίζεται και δεν κληρονομείται.

Το ΠΑΣΟΚ έχει γίνει εδώ και πολύ καιρό ένα συνεπές νεοφιλελεύθερο κόμμα και δεν υπάρχει καμία δυνατότητα να αλλάξει αυτή η πραγματικότητα. Η πορεία αυτή είχε προδιαγραφεί ήδη από πάρα πολλά χρόνια, όπως προσπάθησα να αποδείξω. Τώρα δεν μπορεί να ισχυριστεί κανείς άγνοια. Τα πράγματα είναι γνωστά και δεδομένα και δεν απαλλάσσουν κανένα των ευθυνών του. Δεν μπορούν να βαπτίζονται «αριστεροί» ή «σοσιαλιστές» ή «προοδευτικοί» όλοι εκείνοι που συνειδητά πια μετέχουν σε μια πολιτική που σαφέστατα και αυταπόδεικτα στρέφεται ενάντια στις λαϊκές διεκδικήσεις, εξυπηρετώντας τα μεγάλα εκδοτικά και οικονομικά συμφέροντα. Δεν μπορούν στο διηνεκές να συμμετέχουν στη διαφθορά και τη σήψη και να έχουν οι ίδιοι την αυταπάτη - που δεν την έχουν - ή να θέλουν να μας ξεγελούν, ότι είναι αριστεροί, προσβάλλοντας τη νοημοσύνη μας. Η τυχόν αριστερή φρασολογία τους δεν τους απαλλάσσει από την βαριά ευθύνη. Γιατί εκείνο που μετράει δεν είναι τα λόγια, αλλά οι πράξεις. ΠΑΣΟΚ και Νέα Δημοκρατία είναι όψεις του ίδιου νεοφιλελεύθερου νομίσματος.

Μ' αυτήν την έννοια πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι ο δικομματισμός είναι η καταστροφή της Ελλάδας. Σ' αυτό έχει και ο κάθε Έλληνας πολίτης τις ευθύνες του. Το επιτακτικό αίτημα για την προοπτική διεξόδου από την σημερινή

κρίση είναι: Αντίσταση σε κάθε πολιτικό κόμμα, που εκφράζει την νεοφιλελεύθερη πολιτική και ενίσχυση κάθε πρωτοβουλίας ή φορέα που αντιστρατεύεται σ' αυτήν.

Δαμιανός Βασιλειάδης*

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1 Βλ. Δαμιανός Χ. Βασιλειάδης, *ΠΑΚ-ΠΑΣΟΚ. Μύθος και πραγματικότητα*, εκδ. «Διάλογος», Αθήνα, 1975. Στο βιβλίο περιλαμβάνονται πολλά αποσπάσματα κριτικής για τις μεθοδεύσεις τις ηγεσίας.

2 Βλ. στο ίδιο, σελ. 110.

3 Βλ. «Διακήρυξη βασικών σκοπών και στόχων του Πανελλήνιου Σοσιαλιστικού Κινήματος εκδ. «Γραφείου Τύπου του ΠΑΣΟΚ». Από αυτό σταχυολογούμε ορισμένα αποσπάσματα, που δείχνουν την αντίφαση στα λόγια και στις πράξεις του ΠΑΣΟΚ.

4 Βλ. Δ. Βασιλειάδης, *ΠΑΚ-ΠΑΣΟΚ...*, ό.π., σελ. 12-13.

5 Βλ. στο ίδιο, σελ. 9.

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Δαμιανός Βασιλειάδης ήταν από τα ηγετικά στελέχη του ΠΑΚ και του ΠΑΣΟΚ. Υπήρξε μέλος του Εθνικού Συμβουλίου του ΠΑΚ και υπεύθυνος του ΚΕΜΕΔΙΑ. Διετέλεσε το 1973 - 74 Γενικός Γραμματέας των οργανώσεων του ΠΑΚ Δυτικής Γερμανίας και Δυτικού Βερολίνου και Συντονιστής Γραμματέας του ΠΑΣΟΚ Γερμανίας το 74 - 75. Ως υπεύθυνος του ΚΕΜΕΔΙΑ διηύθυνε τις εργασίες για την συγγραφή της 3ης του Σεπτεμβρίου και με πρότασή του πήρε το Κίνημα την ονομασία ΠΑΣΟΚ. Ήταν μέλος της πρώτης Κεντρικής Επιτροπής του. Παραιτήθηκε από το Κίνημα το 1977 διαφωνώντας με την καταστρατήγηση των αρχών του Κινήματος από την ηγεσία. Τώρα είναι μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΔΗΚΚΙ.